

MIPA

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma

www.a-klinikka.fi/mipa

Järjestötyöpaja VIII Diak 7.11.2018

PÄIHDE- JA MIELENTERVEYSJÄRJESTÖT OVINA OSALLISUUTEEN?

Työpajan teemana oli järjestöjen kansalaisille tarjoamat mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen ja osallisuuden vahvistamiseen. Kuinka matalalla kohtaamisen kynnys järjestöissä on? Millaista osallisuutta ja millä ehdoin järjestöt voivat tarjota toiminnassaan? Missä määrin järjestöt voivat rakentaa koulutus- ja työllistymispolkuja laajemmin yhteiskuntaan? Puheenjohtajana toiminut A-klinikkasäätiön tutkimuspäällikkö, dosentti Jouni Tourunen totesi työpajan aluksi MIPA-järjestökyselyyn vastanneissa 200 paikallisessa päihde- ja mielenterveysyhdistyksessä toimivan n. 3 500 vapaaehtoista, 5 600 vertaista, 1 000 kokemusasiantuntijaa ja 800 palkattua työntekijää. Järjestöt pyrkivät antamaan tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia kohdatuksi tulemiseen, itsensä toteuttamiseen, osallisuuteen ja tuen saantiin.

Osallisuutta ja osattomuutta

Itä-Suomen yliopiston hyvinvointitutkimuksen dosentin, Diakin erityisasiantuntija Sakari Kainulaisen mukaan osallisuus liittyy onnellisuuden ja hyvinvoinnin kokemuksiin. Osallisuutta vähentävänä seikkana Kainulainen tarkasteli erityisesti köyhyyttä ja korosti alhaisen tulotason yhteyttä vähäisiin onnellisuuden ja mielihyvän kokemuksiin. Reilu kymmenesosa suomalaisista kärsii alhaisen tulotason aiheuttamasta osallisuuden vajeesta.

Toisaalta Kainulainen painotti, että hyvinvoinnin kokemukset ovat tutkimuksessa jääneet paljolti köyhyyden ja huono-osaisuuden ilmiöiden eli osattomuuden tutkimisen jalkoihin. Kainulainen tarkasteli osallisuutta kolmesta näkökulmasta: osallisuuden kokemus (psykkinen), mahdollisuus vaikuttaa (toiminnallinen) ja yhteinen hyvä (sosiaalinen). Hankekentältä saatujen kokemusten perusteella järjestöt onnistuvat tuottamaan merkittäviä osallisuuden kokemuksia kaikilla kolmella tasolla muun muassa rakentamalla luottamusta ja vuorovaikutusta, luomalla monenlaisia yhdessä tekemisen muotoja sekä mahdollistamalla arjen hallinnan ja elämäntapojen muutoksen.

Kokemusasiantuntijuuden monet tulkinnat

Tampereen yliopiston tutkijan Taina Meriluodon alustus perustui hänen Jyväskylän yliopistossa 24.11.2018 tarkastettavaan väitöskirjaansa ”*Making experts-by-experience: governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations.*” (<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60096>). Meriluoto on käsitellyt väitöskirjansa aihepiiriä myös suomenkielisessä artikkelissaan ”*Miksi kokemusasiantuntijat ovat asiantuntijoita?*” (<https://ilmiomedia.fi/artikkelit/miksi-kokemusasiantuntijat-ovat-asiantuntijoita/>).

Meriluodon mukaan kokemusasiantuntijat toimivat ensinnäkin hyvin erilaisissa ympäristöissä, tehtävissä, päätöksenteon vaiheissa ja organisaatiotasolla, jolloin kokemusasiantuntijoiden asema ja rooli muodostuvat erilaisiksi. Toiseksi kokemusasiantuntijuudelle asetetaan hyvin erilaisia

tavoitteita. Tavoitteiden erilaisuuteen vaikuttavat sekä erilaiset näkemykset osallistumisen arvosta ja että erilaiset näkemykset tiedon luonteesta ja sen roolista päätöksenteossa. Meriluodon mukaan järjestöjen kokemusasiantuntijuus on myös poliittista ja strategista vaikuttamistyötä, jollaista ei esiinny julkisella sektorilla. Tämän seurauksena osallistamiselle voi syntyä myös ääneen lausumattomia piiloagendoja. Sellaisia ovat muun muassa osallisuuden väärinkäyttö jo tehtyjen päätösten legitimointiin ja osallisuus -teeman käyttö rahoituksen saamiseksi.

Meriluoto nosti esiin myös tutkimustyönsä myötä paljastuneen ”kuuman perunan” kokemusasiantuntijuuden kentällä: Toiset näkevät kokemusasiantuntijuuden keskeisenä seikkana koulutuksen kautta tapahtuvan omien kokemusten työstämisen neutraaliksi tiedoksi. Toisten mielestä nimenomaan oman kokemuksen välittäminen, usein varsin tunnepitoisessa muodossaankin on keskeisin kokemusasiantuntijuuden sisältö. Erot kentällä saattavat olla siinä määrin suuria, että kokemusasiantuntijuuden käsitettä ei voi yksiselitteisesti määritellä tai omistaa, vaan sitä on kenties mielekästä määritellä paikallisista lähtökohdista.

Kommenttipuheenvuorot

Mielenterveyden keskusliitossa kokemusasiantuntijana toimiva Markku Forsström kertoi, että esimerkiksi sairaanhoitopiirit edellyttävät kokemusasiantuntijoilta koulutusta, joka täyttää muun muassa tietosuojaan ja käyttäytymissäännösten näkökulmista hahmottuvat kriteerit. Kommentti johti keskusteluun siitä, miten pitkälle kokemusasiantuntijan tilaaja voi määritellä asiantuntijuuden käsitettä – toimitaanko silloin liikaa tilaajan säännöillä ja käsityksillä asiantuntijuudesta? Forsström painotti omana näkemyksenään koulutuksen keskeistä merkitystä ja kokemusasiantuntijan keskeisenä tehtävänä toivon antamista ongelmien kanssa kamppaileville.

Sininauhaliiton Ruokajonosta osallisuuteen -hankkeen projektipäällikkö Teija Nuutinen otti kantaa velvoittavaan ”pakko-osallistamiseen”, jota hän katsoi jossakin määrin esiintyvän järjestökentässä. Nuutinen korosti, että järjestöjen toiminnassa tulisi olla tilaa myös osallistumisen ”kehkeytymiselle” ja kunnioitusta myös niitä kohtaan, jotka haluavat osallistua vain läsnäolon muodossa. Nuutinen tarkasteli myös osallistamisen ihannetta osana järjestöissä käytävää kansalaistoiminnan ja ammatillisuuden välistä rajankäyntiä ja kolmannen sektorin tehtäväkentän uudelleen muotoutumista. Kommenttina Sakari Kainulaisen puheenvuoroon Nuutinen nosti esiin erityisesti kokemusasiantuntijuuteen liittyvät menetystarinat ja hyvät polut, joihin tutkimuskin voisi pureutua nykyistä enemmän.

Mahdollisuuksia ja kynnyksiä

Seminaarin lopuksi keskustelua jatkettiin pienryhmissä. Järjestöjen toiminta voi parhaimmillaan avata monenlaisia ovia esim. elämänlaadun parantamiseen, yhteiskuntaan palaamiseen, turvalliseen kohtaamiseen, luottamuksen uudelleen rakentumiseen ja asenteiden muokkaamiseen – mutta pystytäänkö luomaan riittävästi polkuja järjestöjen ulkopuolelle esim. opinnoissa ja työllistymisessä? Kynnyksiä ja rajoituksia voivat tuottaa vaikkapa hankemaailman lyhytjännitteisyys, resurssien rajallisuus, lainsäädännölliset tai institutionaaliset rakenteet, digitalisaation haasteet tai toimijoiden ikärakenne.

Seuraavat MIPA-tapahtumat

MIPA-miniseminaari Mielenterveysmessuilla Kulttuuritalolla tiistaina 20.11.2018 (klo 9.15-11.30). Seminaarin teemana on *"Päihde- ja mielenterveysjärjestöt hyvinvoinnin tukena - Järjestöt palvelujentuottajina, osallisuuden edistäjinä ja kansalaistoiminnan mahdollistajina."* (<http://mkl.fi/mielenterveysmessut-2018/yleisluennot/>).

MIPA-loppuseminaari järjestetään Diakissa keskiviikkona 6.2.2019.

Tämän VIII Järjestötyöpajan (7.11.2018) aineistot löytyvät MIPA-hankkeen sivuilta www.a-klinikka.fi/mipa ("Tapahtumat ja esitykset").

Koosteen laativat Jari Helminen ja MIPA-tutkijatiimi.